

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

רבי יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת ואתחנן תשפ"ד

העלון השבועי

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

לא נפסיק להתפלל

המנהרה! – אומר המדרש: (ירמיה ח כ), 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד), קוה אל ה', וקוה אל ה', תקוה אחר תקוה, חזק ויאמץ לבך. אם קויתם ולא נושעתם, קו ושובו וקו. – מסקנה: לא נושעת – תמשיך לקוות!

שאלה שניה. הנה קיוונו ולא נושענו והמשכנו לקוות עוד ועוד ועדיין לא נושענו. אם כן, עד מתי נקווה לישועה? – וכאן התשובה נוחתת כפצצה – אומר המדרש: כבר כתיב 'יִשְׂרָאֵל אֵל ה' מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם' (תהלים קלא ג), ואומר: 'חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' (תהלים לא כה), אם עושין כן, הרי אתם נושעים, שנאמר אשר לא יבושו קווי (ישעיה מט כג), וכתיב וקוי ה' יחליפו כח (ישעיהו מ לא), וכתיב וקוי ה' המה יירשו ארץ (תהלים לז ט), לכך נאמר קוה קויתי ה' ויט אלי וישמע שועתי, – דוד שקיווה לי עניתיו.

סיכום: אומר המדרש אל תתייאש מהישועה לעולם ועד, על כל צרה שיש לך תמיד תצפה לישועה. כל עוד יש לך מחסור וכאב, אל תכלא תפלתך לבקש ישועה ורחמים מאת ה'. וסוד גדול: כל אדם שיש לו צרה ותולה את עיניו בקב"ה, הקב"ה שמח בו ורוצה בו ואפילו שטרם נענה.

על כך אמר דוד המלך במפורש: "לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה. רוצה ה' את יראיו את המיחלים להקדו".

דהיינו, יש אחד שלא נענה, הוא אומר בלבנו: אם לא הולך בתפילה, ילך במלחמה. אני אביא 'סוס מלחמה' ואלחם בעצמי. אני עם החברה שלי אפתור את הבעיות. אומר דוד: דעו הקב"ה לא רוצה את גבורת הסוס, לא רוצה את השוקיים של האיש, הוא רוצה את אלו שלא מתייאשים, את אלו שמייחלים לחסד שלו, הוא חפץ באלו שלא נושעו ועדיין נושאים את עיניהם אליו, לאנשים אלו יש חן מיוחד בעיני ה', בהם הוא חפץ.

נשוב אל משה רבנו. – אחר חמש מאות וחמש עשרה תפילות, הקב"ה אומר לו: רב לך אל תוסף דבר אלי.

והשאלה. אם הקב"ה לבסוף לא קיבל את תפילותיו של משה רבינו ולא הסכים לו להיכנס אל הארץ. אם כן, מדוע לא אמר לו זאת

בפרשת השבוע משה רבינו ממשיך לספר באזני עם ישראל את הקורות אותם מימים עברו: "וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר...". – אחר שנגזר עליו שלא להיכנס אל הארץ המובטחת, עמדתי בתפילה גדולה לפני הקב"ה שימחל לי על החטא ויבטל את הגזירה מעלי.

במדרש מבואר, כי משה רבינו התפלל לא פעם אחת, לא פעמיים, לא שלוש, גם לא מאה וגם לא מאתיים. אלא – 'חמש מאות וחמש עשרה תפילות'. משה רבינו התחנן והתחנן והמשיך להתחנן לקב"ה בכל כוחו, שיקבל את תפילתו. עד אשר הקב"ה השיבו לבסוף: 'רב לך אל תוסף דבר אֵל עוד בְּדַבַּר הָאֵל'.

וכאן נתבונן. מה היה קורה, אילו הקב"ה לא היה אומר למשה רב לך אל תוסף דבר אלי עד מתי משה רבנו היה ממשיך בתפילתו?...

והתשובה. ככל הנראה, אילו משה לא היה נענה מאת הקב"ה, הוא לא היה מפסיק להתפלל, אלא הוא היה ממשיך עוד חמש מאות תפילות ועוד חמש מאות תפילות ועוד חמש מאות תפילות, כך ממשיך – עד שהיה נענה!

מכאן אנו למדים, כי עלינו להחזיק בכוחה של תפילה, עלינו להחזיק בכוח של הבקשה ולצפות לישועה מאת הקב"ה. – ללא גבול ומידה! אכן, בחז"ל יסוד נפלא זה מוזכר בצורה ברורה יותר.

הובא במדרש תהילים כך: "לְמַנְעַח לְדָוִד מִזְמוֹר. קוֹה קוֹיְתִי ה' וְיִט אֵלַי וְיִשְׁמַע שְׁוֹעֵתִי" (תהילים מ) – "זהו שאמר הכתוב: 'ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו' (ישעיה כה ט). אין ביד ישראל אלא שיקוו שיגאלם הקב"ה, בשכר – קוה קויתי ה'. דכתיב טוב ה' לקווי (איכה ג כה)".

– פלא עצום. הקשיבו הקשיבו, נאמר במדרש שבשכר זה שאדם מצפה שהקב"ה יושיע אותו מצרתו ואינו מתייאש, אלא נושא את עינו אל הקב"ה בכל עת, אזי עצם אמונה זו בקב"ה שיושיעו מצרתו היא זו הסיבה להושיעו מצרתו.

עתה שואל המדרש: קיוונו ולא נושענו, מה השלב הבא? – זה לשונו: שמה תאמר: "עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו?" – מה יהיה? אין פרנסה. אין שידוך. אין פרי בטן. אין ישועה, לא רואים את האור בקצה

המשכן בעמ' 3

רבי שלום בן שימון

שאלה

לאור המצב הקשה השורר בצפון ארץ ישראל, רבים שואלים כעת בתקופת בין הזמנים, אם מותר לצאת לחוץ לארץ לצורך טיול, מאחר ואי אפשר להם ליסוע כמנהגם לצפון, מאחר והוא מקום סכנה?

תשובה

חומר איסור יציאה מהארץ ראה בשו"ת יחווה דעת חלק ה סימן נז.

ואכתוב בקצרה האופנים המותרים לצאת מהארץ, כי הנה הרמב"ם (פרק ה הלכות מלכים ה"ט) כתב וז"ל: אסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה, ולשא אשה, או להציל מן הגוים, ולחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחוץ לארץ אסור אלא אם כן חזק הרעב בארץ, ואף על פי כן אין זה ממדת חסידות, שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום. ע"כ.

ומקורו מהגמרא עבודה זרה יג. אין יוצאים מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמוד תורה ולשא אשה.

והתוספות שם בד"ה ללמוד תורה ולשא אשה, הקשו מדאמרין בכתובות קיא. על אדם אחד שנפטר אחיו בחו"ל ללא בנים ובא לשאול את רבי חנינא אם יוכל לצאת לשם כדי לייבם את אשת אחיו, ורבי חנינא אסר לו? ותיצו ששם רצה לרדת לייבם אשת אחיו ולהשתקע שם, אבל אם יורד לחו"ל לישא אשה ולחזור לארץ, מותר.

וגם ביוצא לדבר מצוה, כתבו התוספות שם דדוקא אלו המצוות שהם חשובות, ללמוד תורה ולישא אשה, אבל שאר מצוות לא, אולם הביאו שבשאלות דרב אחאי מפורש דגם למצוות הקלות מותר, וכל שכן לשאר מצוות החשובות.

ומרן הבית יוסף בשו"ת בית יוסף (אהע"ז סימן יד) תירץ דמצוות יבום אינה גדולה כל כך כמו לישא אשה שהיא מצוות פריה ורביה, שהרי היבם כבר קיים מצוות פריה ורביה. ע"ש. וזה כעין תחילת דברי התוספות.

ובכסף משנה על הרמב"ם שם, כתב דאפילו להנך מצוות שכתב הרמב"ם לא הותר לצאת לחו"ל אלא בדעתו לחזור לארץ, אבל אם הולך להשתקע אסור.

והנה בגמרא מועד קטן יד. אהא דתנן אלו מגלחין במועד, הבא ממדינת הים, מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא רבי יהודה אומר, הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות, ואמר רבא ביוצא למוזנות דברי הכל מותר, ביוצא לשוט דברי הכל אסור, כי פליגי ביוצא להרווחה, רבי יהודה מדמי לה ללשוט, וחכמים מדמים אותה למוזנות, והלכה כחכמים.

הרי מפורש דלצורך טיול אין ליסוע לחוץ לארץ כלל, וכן פסק בשולחן ערוך בהלכות חול המועד סימן תקלא

המשן בעמ' 3

רבי שלום בן שימון

תוקף הלכתי לדינא דמלכותא דינא

רבים שואלים האם מותר להם ל"עגל פינות" בדיווח לרשות המס, ו/או למועצה המקומית על הכנסה נמוכה בנוגע לארנונה ו/או דיווח לביטוח לאומי, עבודה ב-"שחור", חוקי תעבורה, לא לשלם לחברת אגד, וכדו', מצד אחד מצטטים רב פלוני ספרדי וצ"ל ותמיד מציינים אותו שטוענים שהוא אמר שמותר להעלים, לגנוב, ולהציל מהמדינה כמה שאפשר ואין כאן שום גזל, ומצד שני הרגש הטבעי, הטוב, והישר, שהקב"ה טבע בנו לא נותן לנו לעשות זאת, בבחינת "האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט) והראיה שאותם האנשים באים לשאול, כי אם זה היה פשוט לא היו באים ושואלים הם מרגישים שהם עומדים לעשות משהו לא תקין.

תשובה: נושא זה הוא ארוך ושנוי במחלוקת, וקצרה היריעה מכדי שנוכל להאריך בזה, אבל בקצירת האומר ננסה לגעת בנושא הזה.

ראשית ידוע מה שהר"ן (נדרים כת. ד"ה במוכס העומד) כתב בשם התוס' הטעם לכך שדינא דמלכותא דינא שכן המלכות יכולה לגרש מארצה את מי שלא יקבל את חוקיה, לאור זאת יש לומר כי דינא דמלכותא שייך רק במלכי הגוים שהם באמת יכולים לגרש מארצם, אבל מלך ישראל אינו יכול לגרש מארץ ישראל שהרי כל ישראל שותפים בה לפיכך אין לומר דינא דמלכותא במלכות ישראל. כך כתב גם נימוקי יוסף (נדרים י. בדפי הר"ף ד"ה והא אמר שמואל) ואבן האזל (נזקי ממון פרק ח הלכה ה) דינא דמלכותא נאמר רק במלכי גוים ולא במלכי ישראל.

אבל הרשב"ם (בבא בתרא דף נד: ד"ה והאמר) כתב "כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם - דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו, והלכך דין גמור הוא." לפי טעם זה דינא דמלכותא שייך גם במלכי ישראל כמו במלכי הגוים. ומשכך, יש תוקף הלכתי לחוקי המדינה, [לפחות על מה שאינו נוגד את חוקי התורה והרבה החוקים לא נוגדים את דין תורה], יוצא א"כ שלאור הכלל ההלכתי דינא דמלכותא דינא שהאומנם נחלקו הפוסקים האם בכלל אומרים דינא דמלכותא בארץ ישראל, אבל כבר הרמב"ם (גזלה ואבדה פרק ה הלכה יא) והשולחן ערוך (סימן שסט סעיף ו) פסקו במפורש שאומרים דינא דמלכותא גם במלך ישראל, ואני מצטט מהרמב"ם "...ולא עוד אלא שהוא עובר המברח ממכס זה מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל" ואני מצטט את השו"ע "מפני שהוא גוזל מנת המלך בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך עובד כוכבים". גם הרמב"ם בפירושו המשנה (נדרים פ"ג משנה ג ד"ה נודרין להרגין) כתב "הרי כלל הוא אצלנו דינא דמלכא דינא ואסור לו להבריש מן המכס כל שכן להישבע עליו ואין חילוק בזה בין מלך גוי או מלך ישראל" וכן כתב הברטנורא (נדרים פרק ג משנה ד ד"ה ולמוכסין) "אבל במוכס שהעמידו המלך בין מלך ישראל בין מלך גוי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות דינא דמלכותא דינא ואסור לברוח מן המכס." וכן פסקו רבים מגדולי הדור וצוק"ל היחווה דעת (חלק ה סימן סד) ואני מצטט: "ולכן נראה להלכה שבכל מה שנוגע למיסים וארנוניות ומכס יש לקיים את החוק של המדינה שזה בכלל מה שאמרו חז"ל דינא דמלכותא דינא" וכן הרב הישכיל עבדי (חלק ו חו"מ סימן כח סעיף א אות כ) "אתאן לעיקר הדין הנה הדבר ברור שאין לנו אלא דברי הרמב"ם

המשן בעמ' 4

בתחילה, אחרי התפילה השנייה או השלישית היה משיבו: 'משה עצור! חבל לך על המאמץ, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', כך משה היה נמנע מלהפציר בתפילה שאין לה סיכוי להתקבל.

ואם נאמר, שהסיבה היא משום שהקב"ה מתאווה לתפילתן של צדיקים, הרי יש לומר זאת, דווקא כאשר הוא יענה לתפילתן בסוף, אבל אם לא יענה לתפילתם מה שייך להתאווה, הרי הצדיק יהיה בצער גדול שתפילתו לא נשמעה?

עוד, מדוע משה הפציר כל כך. הנה כאשר נגזר על משה רבינו לא להיכנס לארץ ישראל, הרי שלא היה יכול להיכנס מחמת השבועה שהקב"ה נשבע שלא להכניסו. מעתה ידועים דברי חז"ל: 'ביקש אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה'. אם כן משה רבינו שהיה אנוס, גם אם לא נכנס לארץ, נחשב לו כאילו קיים את כל המצוות התלויות בארץ – ומדוע המשיך להפציר בתפילה?

והתשובה נפלאה. אכן, אדם שרצה לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה – אולם, במקרה של משה רבינו זה לא היה מדויק. משום שמה שידע, גם כאשר הקב"ה נשבע שלא להכניס אותו לארץ, אינו אנוס. עדיין בכוחו להיכנס לארץ וזאת מחמת שאני מכיר את כוחה העצום של התפילה, אני יודע שהיא חרב פיפיות, יכולה לקרוע את השחקים ולבטל את הגזירות כולם.

על כן אמר משה: אם אני נמנע מתפילה – אינו אנוס. לא יהיה נאמר עליי 'כאילו עשאה'. יהיה עלי תביעה למה לא התפללת יכולת לבטל את הגזירה. לכן משה רבינו עמד בתפילה גדולה לפני הקב"ה והתחנן כמניין ואתחנן עד שלבסוף אומר לו הקב"ה: 'רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה'.

אומר הקב"ה למשה: משה בני, זהו, אחר כל תפילות אלו, עוד תפילה אחת ואין מי שיכול לעכב ממך מלהיכנס, את השבועה שלי הצלחת לבטל בכוח התפילות העצומות שלך, אבל עכשיו אני אומר לך, אל תבקש עוד, משום שהכניסה שלך לארץ אינה טובה לבני ישראל. דהיינו, אני מבקש ממך לא להיכנס לא מחמת השבועה שלי, אלא מחמת המציאות שהיא אינה טובה לעם.

ומדוע כניסת משה לארץ אינה טובה לעם ישראל?

בכך נאמרו מספר טעמים: א. כיון שעוד מימי המרגלים עם ישראל פחד להכנס לארץ – 'כי עצום הוא ממנו...', אילו היה משה נכנס לארץ היה הכיבוש בדרך נס, אז היו דור המדבר נחשבים ככופרים גמורים ביכולת ה' והיה עונשם קשה עד מאוד ומאבדים את חלקם לעוה"ב, לכן התאנף ה' במשה וגזר שלא יכנס לארץ, כך נעשה הכיבוש על יד יהושע בכלי מלחמה, ונודע למפרע שלא היה חטאם גדול מה שהתייראו מפני יושבי הארץ, וזה שאמרו חז"ל: 'מפני מה מת משה במדבר? כדי שיביא עמו דור המדבר לעתיד לבא'.

טעם נוסף: אילו היה משה נכנס לארץ ישראל ונבנה המקדש על ידו, לא היו יכולים השונאים לשלוט במעשה ידיו. דבר זה יכול היה לגרום נזק עצום לעם אשר אז לא היה המקדש יוכל להיות משכון על מעשיהם. (מלבי"ם בפרשה) וזהו שאמר להם משה 'וַיִּתְּעַבְרָה ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֲלָיָי' כל מה שאין הקב"ה ממלא את שאלתי אין זה בעבור החטא שלי בלבד, אלא למענכם ולטובתכם.

נזכה שהקב"ה ישמע ויקבל כל תפילתנו ברצון – אמן!

סעיף ד וראה במשנה ברורה שם ס"ק יד ושער הציון שם אות יב.

וכן העלה מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יחיה דעת חלק ה סימן נז, אולם בהערה שם כתב: ודע שאע"פ שהגאון מהר"ש גרמיואן בשו"ת משפטי צדק (סימן עד) כתב שלא ידענו מה מצוה יש להשתטח על קברי צדיקים, ולפי זה היה נראה שאין לצאת לחוץ לארץ להשתטח על קברי הצדיקים אפילו על מנת לחזור, מכל מקום הרי סיים שם שהבית יוסף סימן תקסח הביא בשם מהרי"ל, שהנודר ללכת על קברי הצדיקים וכו' שמשמע שהוא נדר מצוה, וכן המהרח"ו כתב שיש עיקר לזה ע"ש.

וכן כתב בשו"ת שדה הארץ (חלק ג אהע"ז סימן יא) שאפשר שיש מצוה להשתטח על קברי הצדיקים שיתפללו עלינו, וכמו שמצינו בכלב בן יפונה שהלך ונשתטח על קברי האבות וכו'. וכ"כ הראש"ל בשו"ת פרי הארץ (חלק ג יו"ד סימן ז)

הלכך אם באותו המקום שהולך לטייל ישנם קברי צדיקים מותר ליסוע להינפש שם ובלבד שילך להתפלל שם בקברי הצדיקים ויחשב לו למצוה.

ובפרט לפי מה שכתב בשו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קעב אחר שכתב בענין העיר "אילת" שיראה שיש לה דין חו"ל, כתב דאם עובר הגבול "שעה קלה" מדברי הרמב"ם מהלכות מלכים הנ"ל נראה דעיקר האיסור הוא בדירת חו"ל (נראה שדייק כן מדכתב, אבל לשון בחו"ל אסור, וכו') אבל לצאת ולחזור והוא שוכן בקביעות בארץ ישראל הותרו במקום צורך אפילו סחורה, ומשמעותו אפילו אינו חסר לו לפרנסתו, והיינו משום דשורש האיסור רק בדירת קבע, אבל בדעתו לחזור ובצורך כל דהו, לא גזרו.

וסיים שם: ובטיול על פי סברא לא נקרא צורך, ומכל מקום אם הולכים לזמן מועט מאוד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא, יש מקום לצדד להקל, וכמובן צריך להפך הכל לדבר מצוה עכת"ד.

על כן נראה למסקנא:

דנסיעה לחוץ לארץ לצורך טיול אסורה. אולם אם הולך באותו המקום לקברי צדיקים מותר. וכן כשרואה שיש צורך גדול באותה הנסיעה, הן מחמת המצב שיש כאן בארץ והן מחמת שפעמים יש בזה ענייני שלום בית (וכהא דהותר לצורך לישא אשה) יש להוועץ עם חכם המכיר ויודע אותו הענין וינהג כהוראתו באותה השעה.

בברכה
אלון בן שבת

מטרות העמידה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

ז"ל והנמשכים אחריו הטור והשו"ע בסי' שס"ט דפסקו בפשיטות שאין חילוק בין מלכי ישראל למלכי האומות דשניהם שוים בשיעוריהם דדינין בהו דינא דמלכותא דינא, ודלא כדברי התוס' והר"ן ז"ל שחילקו בין מלכי ארץ ישראל, ובפרט דזה כלל בידינו שמפרשים והפוסקים חולקים בהלכה דנקטינן כהפוסקים שכ"כ להלכה ולמעשה ולא כהמפרשים שאינם אלא בדרך פירוש ולא בדרך פסק. גם הציץ אליעזר (חלק טז סימן מט) והגרי"ש אלישיב (פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק ה פס"ד המתחיל בעמוד 258) אומרים שהאמנם יש דינא דמלכותא דינא במדינת ישראל אבל בתנאי שהחוק לא נוגד את התורה, וכן הגר"מ אליהו בקובץ תחומין (חלק ג עמוד 242)

זאת ועוד, צריך להוסיף שגם לדעת הפוסקים שלא אומרים דינא דמלכותא בא"י בגלל טיעונים כאלו ואחרים, אבל מה שנוגע לדיני תעבורה גם הם מודים שכן אומרים דינא דמלכותא וכך כתב החתם סופר (חו"מ סימן מד ד"ה אך הר"ן) מה שהר"ן כותב שאין דינא דמלכותא במלכי ישראל שייכת רק במיסים, ובמכס שהמלכות מטילה בעל כרחם, שכן גביית המיסים נובעת מכך שהוא אדון הארץ וסיבה זו לא שייכת במלכי ישראל אלא רק במלכי אומות העולם, אבל במנהגים ונימוסים כגון המוואב בב"ב (נד:) מודה ר"ן שיש דינא דמלכותא דהטעם משום דניחא להו, ואין לחלק בין מלכי ישראל לאומות העולם. החתם סופר סייג זאת לתקנות סבירות והגינות שלא נוגדות את דיני התורה, התיקון שתיקנו שרי הקומידאט שאיננו נגד דין תורה אלא כתורה עשו, ואילו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן. וכן כתב מהרש"ל (יש"ש ב"ק ו' בס"ק יד) "ומשום הכי כתב הר"ן בשם התוס' בפירוש דנדרים (כח. ד"ה במוכס) דדוקא גבי מלכי אומות העולם אמרין דינא דמלכותא דינא לפי שהארץ שלהם ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל משותף בה. ומשום הכי נראה דיכול לעשות נמי חוקים ונימוסים במדינה שלו במידת דתלו בתקנת ארצו ולהעניש העובר על קצתו, וכ"ש הדינן שבין אדם לחבירו שדינו דין, דאל"כ לא תעמוד הארץ ותהרס".

לסיכום: דינא דמלכותא דינא גם כאן בארץ ישראל לפחות לגבי החוקים שאינם נוגדים את דין תורה כמיסים וארנונה, חוקי תעבורה, ביטוח לאומי, קופות החולים, חברת אגד, וכל חברות התעבורה בארץ. מפני שהם קופראטיבי ויש לאזרחים מניות בחברות אלו והם הבעלים, והמדינה רק מסבסדת את מחיר הנסיעה בחברות אלו, כי אילולא הסבסוד, מחיר נסיעה לכיוון אחד היה אמור לעלות מחיר יקר מאוד, והמדינה אומרת לחברות שהמחיר יהיה כך וכך ואנו נשלם לכם את ההוצאות, אבל דבר אחד ברור שהמדינה לא שותפה בחברות אלו ואסור לגזולן.

בברכה

יגאל אלון

שרי המצאה מן המזרח

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי משה בן חביב

הראש"ל **צבי משה בן חביב**, נולד בסלוניקי שביוון, לרבי שלמה בן חביב. נצר לאחת המשפחות המיוחסות ממגורשי ספרד. כי בשנת 1492 למנינים גירשו מלכי ספרד את יהודי הארץ, שחיו בה מאות שנים בשגשוג ובהצלחה. בתשעה באב של אותה שנה לקחו עשרות אלפי משפחות את מקל הנדודים, ועברו מסע ייסורים בדרכם לארץ חדשה בה יוכלו להתיישב. בין הגולים היו גם רבי יעקב בן חביב מזמורה שבקסטיליה. כשראה רבי יעקב שהמצב רק הולך ומחמיר, נטל את בנו רבי לוי שנודע לימים כהרלב"ח, וברח לעיר פורטוגל השכנה. ולאחר שגורשו גם משם ועברו תלאות וטלטלות נחה כף רגלם ומצאו מנוח בסלוניקי שביוון שם חיבר רבי יעקב את חיבורו אדיר ההיקף על הש"ס **"עין יעקב"**. ובנו רבי לוי המשיך דרכו בהרבצת התורה, וכמו"כ רבי משה בנו של רבי שלמה שבא אחריהם המשיך להפיץ והאדיר את התורה. אילן היוחסין של משפחתו מגיע עד רבי יוסף חביבא, בעל "נימוקי יוסף" על הר"ף.

בתו נישאה לחכם רבי מכיר כולי, אביו של רבי יעקב כולי מחבר **"ליקוט מעם לועז"**. בת אחרת נישאה לרבי משה ישראל, מרבני רודוס ואלכסנדריה. **בגיל חמש עשרה**, הגיע רבי משה לירושלים, שם למד בישיבת בית יעקב של רבי יעקב חאגיז ונשא לאישה את בתו. לאחר שזו נפטרה בצעירותה, נשא לאשה את בתו של החכם רבי יהונתן גאלנטי, אביו של הראשון לציון וראש הישיבה, רבי משה גאלנטי, הנודע בכינוי "הרב המג"ן". וכבר כתבנו אודותיו. **כבר** עם הגעתו לירושלים והוא עודו נער, נודע רבי משה בכישרונותיו הברוכים. וחכמי ירושלים כרבי חזקיה די סילוה בעמח"ס "פרי חדש", אודותיו כתבנו בשבועות קודמים. ורבי אפרים נבון בעל "מחנה אפרים" ואף רבו הרב יעקב חגיז, ראו בו שווה בין שווים ונשאו ונתנו עמו בהלכה על אף שהיה עוד נער צעיר לימים, שכן נודע כבר בגאונותו הרבה וידיעתו רחבת ההיקף בכל חלקי התורה.

כמו ראשונים לציון אחרים, גם רבי משה נשלח כשד"ר עבור אחיו שבציון, לאסוף מעות צדקה בעבורם. עם פטירת גיסו, הרב המג"ן, בשנת ה'תמ"ט (1689), התמנה במקומו **כראשון לציון** וכראש ישיבה. ובבית דינו שימשו כדיינים: רבי יעקב מולכו, רבי יום טוב צהלון, ורבי יוסף בר יוסף מחכמי ירושלים. במשרה זו שימש כשבע שנים עד פטירתו בדמי ימיו.

ספריו : אם כי כבר בעודו נער צעיר לימים, נודע רבי משה בן חביב בגאונותו הרבה וידיעתו רחבת ההיקף בכל חלקי התורה, הרי שעיקר התמחותו בפסיקה ההלכתית הייתה בדיני אישות, בפרט בתחום הסבוך של **"התרת עגונות"**. הוא אף חיבר שני ספרים בנושא זה, **"גט פשוט"** ו**"עזרת נשים"**, הנחשבים עד היום כספרי יסוד הלכתיים בדינים אלו. סיפורים רבים מתהלכים סביב הקרבתו ומסירות נפשו אודות התרת עגונות שהיו נשחחים ונערמים לפניו והיה מייגע עצמו בתשובות ופסקים להתיין מחבלי עיגונן.

רבי משה, כתב ספר נוסף בשם **"שמות בארץ"** מפרי תורתו וחיידושו על התלמוד, המחולק לשלושה חלקים: **"הוא יום תרועה"** – חיידושים על מסכת ראש השנה. **"תוספת יום הכיפורים"** – חיידושים על מסכת יומא. **"כפות תמרים"** – חיידושים על מסכת סוכה. ספר זה נחשב מאוד בעיני הדורות שבאו אחריו.

עד היכן מגיע גדולתו, מצינו לר' יהושע פאלק, בעל הספר "פני יהושע" על הש"ס, שמעיד על עצמו כי קיצר בסיפורו **"פני יהושע"** על מסכת סוכה לאחר שלמד בספרו של רבנו, כי רבנו הקדימו והאריך כבר והקיץ. וז"ל: האחר זה הגיע לידי ספר כפות תמרים להגאון מהר"ם חביב ז"ל... ולפי שראיתי שהחיבור הנזכר מלא וגדוש בסוגיות הש"ס בזה הפרק והרחיב הביאור בפרש"י והתוספות ושיטת הפוסקים ומפרשים לערך חמשים דפים לכן אינו בדין שיניף המקצר על המאריך לכן קצרתיו... עכ"ל. כמו"כ הספר זכה להגהות מר' עקיבא איגר ור' יוסף שאול נתנזון.

למרבית הצער והיגון ספר **"השו"ת"** שלו טבע בים, ידוע כי תשובותיו שקיבץ רבו אמורים להביא אורה ותורה לעולמנו בהיקף אדיר. ומורנו היה נושא עימא את כתביו לכל מקום מגודל חשיבותם וערכם, ובאחת ממסעותיו נכשלה רגלו בפאתי הספינה ומעד ונשרו כתביו וטבעו בים. כך ירד לטמיון עמל של שנים רבות בין רגע. נענה ואמר: כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד. אך למרות זאת נתפרסמו ממנו תשובות רבות במספר קבצים, ביניהם "קול גדול" בשנת תרס"ז בירושלים.

עוד בטרם מלאו לו ארבעים ושלוש נפטר הרב בן חביב והוא לא זכה להוציא לאור את ספריו שנותרו בכתב יד. אולם, לכשבגר נכדו (בן בתו) רבי יעקב כולי שהתגורר אז בצפת, עמל הוא רבות בהגהתם ועריכתם לדפוס. בעת ההיא כבר לא היה קיים בית דפוס בארץ ישראל ורבי יעקב נאלץ לנסוע במיוחד לקונסטנטינופול שבטורקיה, על מנת להדפיסם. הוא אכן הגיע לשם בשנת ה'תע"ד, אך רק בשנת ה'תפ"ב כעשרים וחמש שנה לאחר פטירתו של המחבר, יצאו לאור הספרים בסיועו של החכם השלם, רבי חיים אלפאנדר.

רבי משה בן חביב, כיהן עד יומו האחרון כרבה של ירושלים וכריש מתיבתא והוא נפטר בשנת ה'תנ"ו (1696). תושבי ירושלים כאבו וביכו את מותו בלכתו והעלוהו ליווהו אל מרומי הר הזיתים וש"נ. זתע"א.